

BRUG en TOEGANGSPOORT tot KASTEEL

Locatie : Mikhof 14, Brasschaat

Leo De Schutter¹

Foto : De Haan, A. (2015). *Brug en toegangspoort tot kasteel*.

Modellicentie voor gratis hergebruik, CC BY 4.0, Onroerend Erfgoed.

15/02/2020

¹ Vrijwillig wetenschappelijk medewerker natuursteenonderzoek – Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

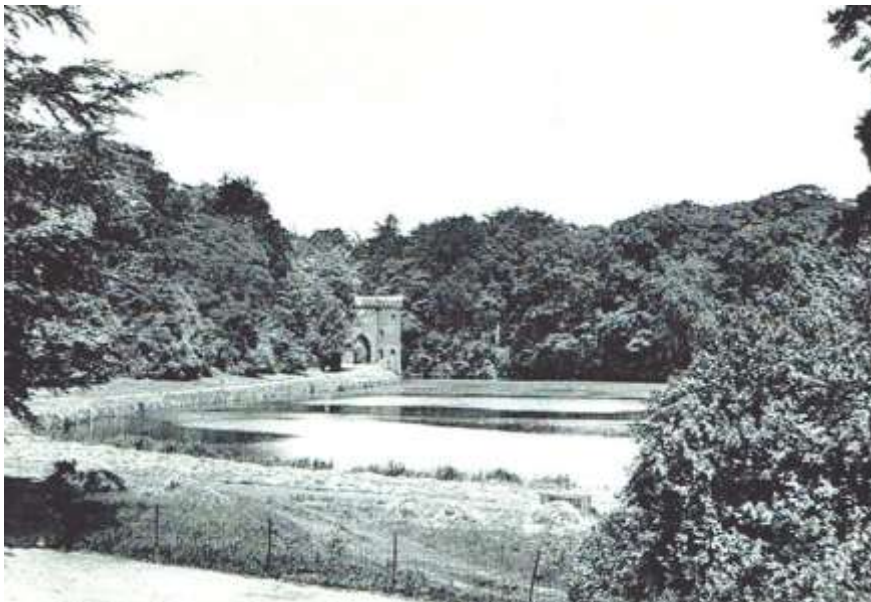
INHOUD

1. Inleiding domein “ Ter Mick “
2. Ijzerwinning in Brasschaat
3. Historische & cartografische kaarten
4. Geologie van de bodem
5. Natuursteen
6. Bibliografie
 - Online bronnen
 - Literatuur

1. Inleiding domein “ Ter Mick “

Domein ‘Ter Mik’ is gelegen in de gemeente Brasschaat in de Antwerpse Noorderkempen. De begrenzing van deze ankerplaats wordt gevormd door domein ‘De Inslag’ in het westen, de bebouwing van Marie-ter-Heide in het noorden, de Miksebaan in het oosten en de E19 in het zuiden

Het park De Mik werd reeds in 1830 aangelegd als Engelse landschapstuin door de Oostenrijkse architect Charles-Henri Petersen (1792-1859), in opdracht van baron Jean-Michel van Havre (1764-1844).

Bij de aanleg hoorde ook de bouw van een toegangspoort met ophaalbrug in middeleeuwse stijl. Bij deze werken werden de vijver en de omheininggrachten gegraven. De neogotische toegangspoortpoort, die past in het concept van de Engelse tuin met romantische ruïne, werd gebouwd in ter plaatse gevonden ijzermaalstenen die bij het uitgraven van de vijver en grachten bovengehaald werd. Men dacht er aan om de steen zelfs te ontginnen, doch later bleek dat zoiets niet zou renderen. De poort, met twee ronde torens en kantelen gebouwd in 1832 was een imitatie van de verdwenen militaire 'Porte d'Auron' in de Franse stad Bourges.²

² <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12819> (geraadpleegd op 15-02-2020)

De merkwaardige toegangspoort met ophaalbrug is sinds 1981 beschermd als monument.

Stadsarchieven Antwerpen inventaris # 59 B/145, toegangspoort tot het kasteeldomein

Het echtpaar Lien en Door Balemans-Pellemans waren de laatste “poorters”. Ze woonden 52 jaar in het domein waarvan 40 jaar in het bruggehuis.

In 1981 overleed Door en zijn vrouw vertrok naar het rusthuis.

Na de restauratiewerken van de brug en toegangspoort (dd. 18/05/1983) werd het monument in gebruik genomen als eindpunt van de sprookjesvertellingen in het domein De Mik.

De laatste “poorters” Door en Lien
Foto : Gazet van Antwerpen 20-21/12/1980 – Heemkundige Kring Breesgata

Op de dag van vandaag is het park 'De Mik' enorm geliefd door wandelaars. De mooie, ingevoerde bomen (oa de zeldzame Amerikaanse Kustsequoia) en de prachtige vijver zijn ook erg in trek door de vele vogels en eenden. In het park staan één van de oudste bomen van Europa, sommige zijn ouder dan 225 jaar.

2. IJzerwinning in Brasschaat.

Tijdens de 18de eeuw kende Brasschaat een periode van bloei en vooruitgang, door de ontginning van de heide ontstond het gehucht Maria-ter-Heide. De stelselmatige ontginning van de “Brasschaatse Heide” begon in de tweede helft van de 18de eeuw.

In Vlaanderen vond de winning van ijzererts vooral plaats in de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant.

In 1840 werd ijzererts gegraven te Brasschaat en kapellen en vervoerd naar de smeltovens in Henegouwen. Steeds meer opkopers boden zich destijds aan bij de boeren die aan de meest biedende hun erts verkochten. Het was een winstgevend zaakje. In de provincie Antwerpen was het topjaar 1912, toen 244 arbeiders in het totaal 143.000 ton erts dolven.

Tijdens een wandeling in het domein merkt men in de grachten de oranje kleur van het water, dit is niet afkomstig van verontreiniging, maar is het gevolg van het hoge ijzergehalte van de bodem, wat in deze regio een normaal verschijnsel is.

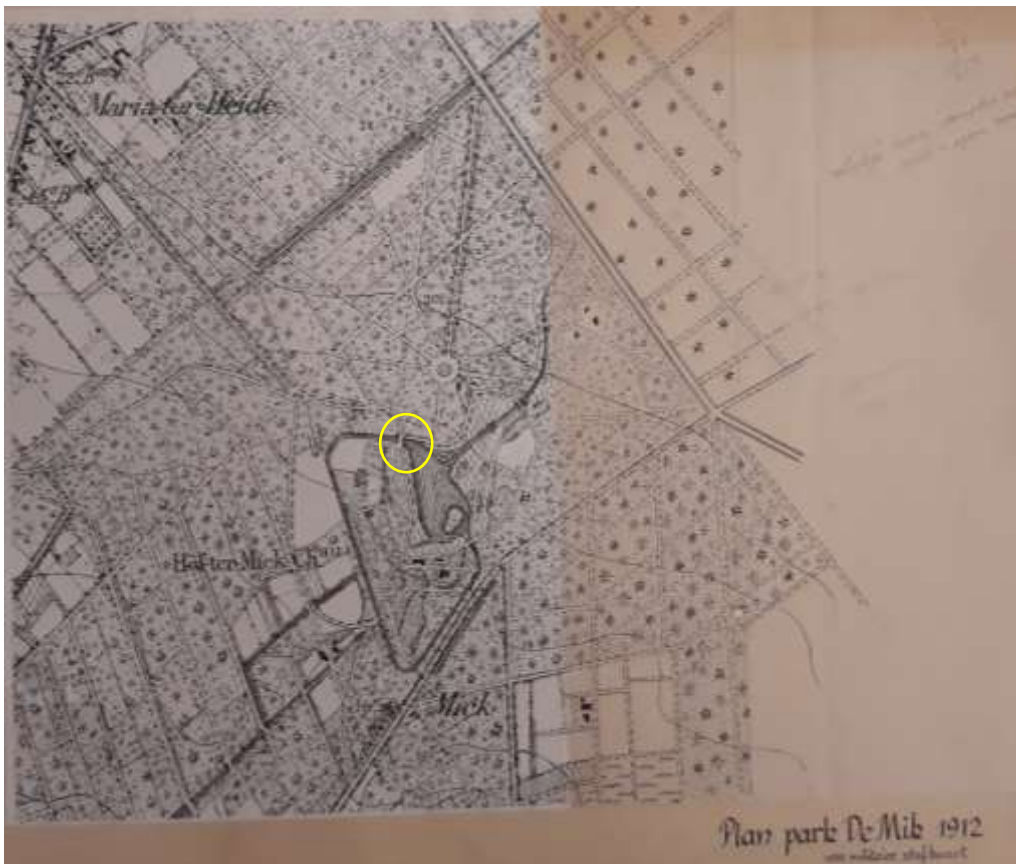
3. Historische & cartografische kaarten

Topografische kaart Vandermaelen (1850)

De Laarse beek ontspringt in Brecht en stroomt via Brasschaat (De Mick) en Schoten naar Antwerpen. Daar mondt zij uit in de waterloop het Groot Schijn. (Kaart van België 1873)

Archief Heemkundige kring Breesgata , militaire stafkaart 1912

4. Geologie van de bodem

Projectgebied "De Mick" op de bodemkaart van Vlaanderen³

Fysisch-geografisch gezien, behoort Brasschaat tot de Kempen, meer bepaald tot de Antwerpse Voorkempen. De Antwerpse Voorkempen maken deel uit van de Noorderkempen.

Locatie : Mikhof 14 – 2930 Brasschaat

XY (Lambert72) = 161555 222707

In het projectgebied komen bodems voor van het type Zegb⁴.

Dit zijn matig natte zandbodems met een duidelijke ijzer en/of humus B-horizont en leem op geringe of matige diepte. Vele profielen vertonen een verkitting van de onderste B horizon, vooral bij de ontwikkeling . . g. Roestverschijnselen beginnen tussen 40 en 60 cm.

³ www.dov.vlaanderen

⁴ E. Van Ranst & Sys - 2000

5. Natuursteen

De toegangspoort tot het kasteel bestaat uit twee ronde torens die met elkaar verbonden zijn. Het “Bruggenhuis” heeft maar liefst zeven grote kamers van vier op vier meter wat men op het eerste zicht niet zou verwachten ! De kantelen in middeleeuwse stijl, rusten op witstenen kraagstenen.

De toegangspoort heeft een spitsdoorgang, aan de noordzijde zijn beide balken van de toenmalige ophaalbrug nog te zien. Langs deze zijde werden in de torens schietgaten voorzien. Boven de doorgang werd het familiewapen van de familie Della Faille aangebracht, die later het domein erfde.

Aan de zuidzijde bevinden zich spitsboogvormige vensters en deuren die de toegang verschaffen tot het torengebouw en de vertrekken van de poorter(s). Boven deze doorgang een nis waarin een beeldje van engel met kind, hersteld met epoxyhars en daarna geschilderd.

De brug met toegangspoort in ijzermaalstenen (varianten moerasijzererts of ijzersteen) is omwille van de toepassing als volledig bouwwerk heel speciaal in de Provincie Antwerpen en is daarom interessant om hierover iets te schrijven.

Het gebruik van ijzeroer als bouwsteen is vrijwel beperkt tot onderdelen van Romaanse monumenten. In de provincie Limburg daarentegen vindt men ijzeroer in de vochtige beekvalleien van de Kempen in het Demer- en Netebekken. De toepassing en het voorkomen van deze bouwsteen in monumenten is daarom geen uitzondering⁵

Noordelijke ingang met ophaalbrug van de torenpoort

Zuidzijde (kasteeldomein)

⁵ M. Duser et al, 7.2.26 - 2009

Aan de zuidzijde is de toren opengewerkt met spitsboogvensters.

Men kan duidelijk het gerestaureerde deel van de toren zien aan de lichtgekleurde epoxyhars gebonden mortel tussen de ijzeroerblokken.

De kantelen in middeleeuwse stijl, rusten op witstenen kraagstenen.

Beide houten balken van de toenmalige ophaalbrug werden vervangen.

Het wapenschild van de familie Della Faille werd later aangebracht.

Detail donkerroestbruin ijzeroer met metallische goethietringen en limoniet concreties.

Een macroscopische- en petrografische beschrijving, alsook de geologische identificatie van ijzeroer is terug te vinden in het handboek “ *Natuursteen in Vlaanderen, versteend verleden*” ⁶

Pisolietische ijzerconcreties tegen geelbruine zandige matrix, goethietlumps met grote vacuolen

⁶ M. Dusar et al – 2009, p.353 - 357

Ijzeroer met zwartglanzende, fijnknollige ijzerconcreties.

De brug die toegang geeft aan het kasteeldomein heeft langs beide kanten een opstaande muur afgeboord met ruw gebouchardeerde rechthoekige blokken graniet.

Het graniet bestaat uit grote porfieroïde roze orthoklaas kristallen tot 2cm groot, interstitieel kwarts en zwarte biotiet in de matrix.

Op basis van de macroscopische petrografische beschrijving en de periode waarin de brug werd opgericht (1830) ben ik⁷ tot het besluit gekomen dat het een Bretoens graniet betreft uit het granietcomplex van Ploumanac'h.

⁷ Marc Matheussens – 05/08/2020, wetenschappelijk onderzoeker granieten

Op basis van de grote porpfieroïde orthoklaas en de eerder grijsachtige macroscopische look, vermoed ik dat we hier naar alle waarschijnlijkheid te maken hebben met het type Traouiéros.

Samen met het Rose de la Carté faciès vormt dit Traouiéros faciès de buitenste schil van het granietcomplex van Ploumanac'h.

Ouderdom werd radiometrisch bepaald en vastgepind op ongeveer 300 miljoen jaar. Dat is dus in de stratigrafische indeling Boven Carboon. Het betreft hier een anorogenetisch of tardi-hercynisch granietcomplex dat geen relatie vertoont met continentale collisie of subductie⁸

Voor wat betreft de bestrating voor de ingang van de torenpoort werd voor grijze Portugese graniet gekozen waarvan de modale afmetingen 9 x 10 cm.

Bestrating in Portugese graniet aan de zuidelijke ingang

⁸ Marc Matheussens – 05/08/2020, wetenschappelijk onderzoeker granieten

De dorpels aan de spitsboogvormige deur van beide torens werd voorzien in Blauwe Hardsteen, volgens de richtlijnen van het renovatiedossier afkomstig uit de groeves van Ecaussines of Soignies.

De vensterdorpels daarentegen werden uitgevoerd in brede blokken ijzeroer.

6. Bibliografie

Online bronnen

- www.felixarchief.be
- www.geopunt.be
- www.dov.vlaanderen.be
- <https://id.erfgoed.net:erfgoedobjecten/12819>
- <https://collectie.vai.be>
- www.naturalsciences.be , inventaris natuursteendatabank ID4294

Literatuur

- Dusar Michiel, Dreesen Roland & De Naeyer André, Renovatie & Restauratie Natuursteen in Vlaanderen, versteend verleden, 2009, 353-357.
- Prof. Emiel Vliebergh (1908), De Kempen in de 19de en het begin der 20ste eeuw_ ijzerwinning in de Kempen.
- Het archief van de Heemkundige Kring “Breesgata”.
- Het Rijksarchief in België – Voorlopige toegang van het archief van de gemeente Brasschaat 1830-1930.

